

PITER V. BRET
PUSTINJSKO
KOPLJE

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Peter V. Brett

THE DESERT SPEAR

Copyright © 2010 by Peter V. Brett

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

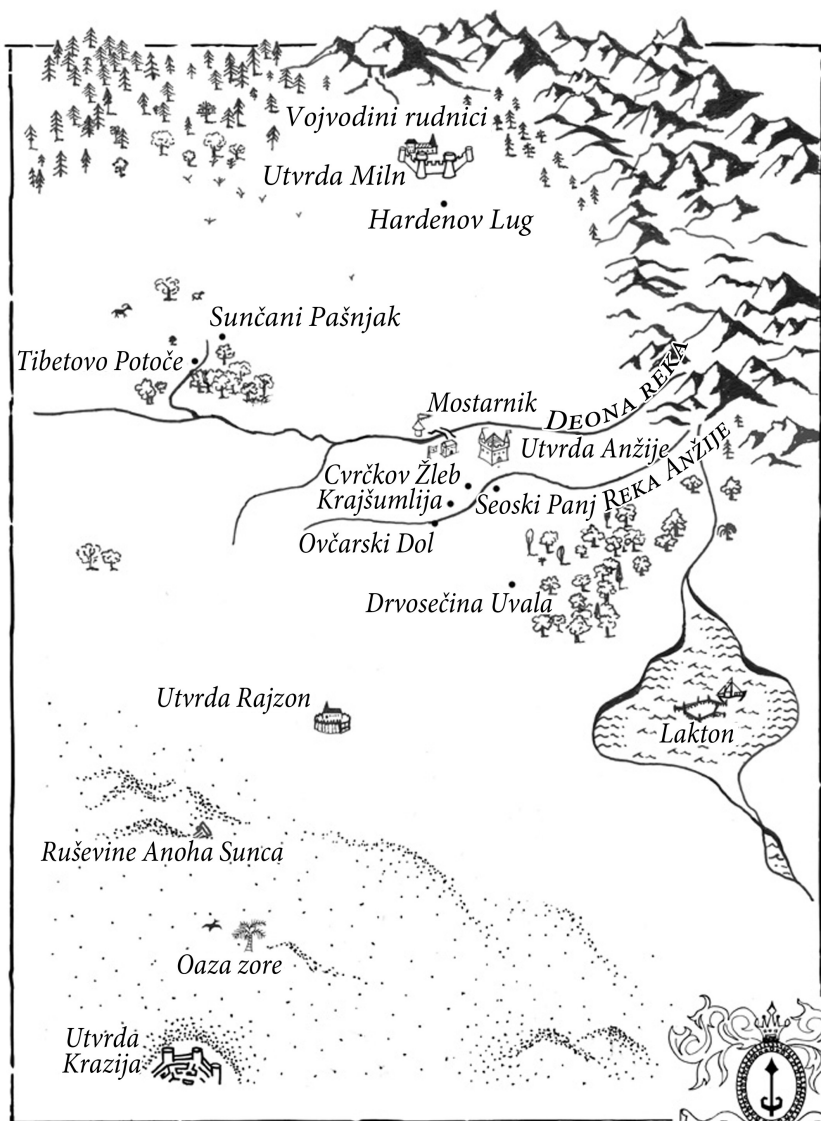
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Deni i Kasi

SADRŽAJ

Mapa.	9
Prolog: Démoni uma.	11
Prvi deo: Pobjeda bez časti.	17
Prvo poglavlje: Utvrda Rajzon	19
Drugo poglavlje: Aban.	24
Treće poglavlje: Čin.	77
Četvrto poglavlje: Otarasiti se bida.	82
Peto poglavlje: <i>Dživa ka</i>	104
Šesto poglavlje: Lažni prorok	146
Sedmo poglavlje: Čovek iz zelenpredela	151
Osmo poglavlje: Parčin	171
Deveto poglavlje: Šar'Dama Ka.	196
Deseto poglavlje: <i>Ha'šarami</i>	212
Jedanaesto poglavlje: Anoh Sunce	223
Drugi deo: Tuđinska sila.	231
Dvanaesto poglavlje: Veštice	233
Trinaesto poglavlje: Rena	263
Četrnaesto poglavlje: U klozetu.	276
Petnaesto poglavlje: Marikova priča	290
Šesnaesto poglavlje: Jedna šolja i jedna tacna	316

Sedamnaesto poglavlje: Plesati ukorak s muzikom	332
Osamnaesto poglavlje: Esnafski poglavar Kols	367
Treći deo: Osude	381
Devetnaesto poglavlje: Nož	383
Dvadeseto poglavlje: Radok Pravnika	393
Dvadeset prvo poglavlje: Varoški savet	403
Dvadeset drugo poglavlje: Neproputovani drumovi	419
Dvadeset treće poglavlje: Jukorov dvor	440
Dvadeset četvrto poglavlje: Braća u noći	466
Dvadeset peto poglavlje: Po svaku cenu	497
Četvrti deo: Zov Utrobe	519
Dvadeset šesto poglavlje: Povratak u Tibetovo Potoče	521
Dvadeset sedmo poglavlje: Bežati prema nečemu	544
Dvadeset osmo poglavlje: Palata ogledala	557
Dvadeset deveto poglavlje: Prstohvat crnolista	580
Trideseto poglavlje: Podivljala	605
Trideset prvo poglavlje: Radosna bitka	624
Trideset drugo poglavlje: Demonska odluka	640
Trideset treće poglavlje: Održano obećanje	650
Zahvalnica	673
O autoru.	675

Prolog: Demoni uma

333. P. P. ZIMA

Bila je noć pre pojave mladog meseca; nastupio je najmračniji čas, čak i najmanji tračak svetlosti već beše zašao. Ispod debelih grana jednog šumarka, u malenom području odistinske tame, iz Utrobe zemlje curila je srž zla.

Tamna magla polako se zgusnula u liku dva divovska demona grube smeđe kože, džombaste i čvornovate poput kore drveta. Bili su tri metra visoki u ramenima, i dok su njušili vazduh, zakrivljenim kandžama kopali su po smrznutom, zakržljalom šipražju i četinama na šumskom tlu. Iz grla im je dopiralo potmulo mumljanje i crnim očima preletali su po okolini.

Zadovoljni, oni se razdvojiše i čučnuše na zadnje noge, savijeni poput opruga i spremni na skok. Iza njih, područje istinske tame se zgusnu, pogan zacrni šumsko tlo i još dve neuhvatljive prilike poprimiše oblik.

Ove su bile tanušne, visoke jedva metar i po, mekog, ugljenocrnog tkiva nimalo nalik čvornovatom oklopu krupnije braće. Na krajevima tananih prstiju ruku i nogu, kandže su im izgledale lomno – tanke i prave kao namazani ženski nokti. Imale su samo po jedan red oštih, kratkih zuba u ustima bez njuške.

Glave su im bile naduvene, sa ogromnim očima bez kapaka i visokim, kupastim svodom lobanje. Meso na glavi bilo im je neravno i izbrazdano, i pulsiralo je oko zakržljalih začetaka rogova.

Nekoliko trenutaka pridošlice su zurile jedna u drugu dok su im čela pulsirala, a vazduhom između njih nešto je strujalo.

Jedan veći demon opazi u šipragu nekakvo kretanje, pa sa zastrašujućom hitrinom ščepa pacova i izvuče ga iz zaklona. Utrobnik prinese glodara k sebi i poče radoznalo da ga proučava. Dok je to radio, demonova gubica zaličila je na pacovsku; nos i zalisci trzali su mu se dok mu je rastao par dugih sekutića. Utrobnikov jezik odgmiza napolje da proveri koliko su oštri.

Tanušniji demon se okrenu i zagleda se u njega; čelo mu je pulsiralo. Demon-podražavalac načini malecni pokret kandžom, raspori pacova i odbaci ga u stranu. Po zapovesti utrobničkih prinčeva, dva demona-podražavaoca promeniše oblik i postadoše ogromni demoni vetra.

Kad su napustili područje istinske tame, demoni uma zasiktaše pod dejstvom zvezdane svetlosti. Dah im se maglio od hladnoće, ali nisu pokazivali ni znaka nelagodnosti; za njima su u snegu ostajali tragovi stopa s kandžama. Podražavaoci su se duboko pognuli i prinčevi im se uspeše uz krila i nasadiše im se na leđa pre nego što su ovi odskočili u nebo.

Prošli su iznad mnogih običnih demona dok su ih krila nosila na sever. I veliki i mali bi se zgrčili u strahu sve dok ne prođu utrobnički prinčevi, a onda bi se odazvali zovu koji je treperio za njima.

Podražavaoci se prizemliše na neku uzvisinu i demoni uma skliznuše na zemlju i pogledaše naniže. Ravnicom se širila ogromna vojska; beli šatori istačkali su zemlju i ugazili sneg u blato, koje se potom sasvim smrzlo. U krugovima moći stajale su šćućurene velike, grbave tovarne životinje, pokrivene ćebadima radi zaštite od hladnoće. Zaštitne čini oko logora bile su snažne a ivicom su patrolirali stražari, lica zamotanih crnom tkaninom. Čak i sa razdaljine, demoni uma osećali su moć njihovog oružja zaštićenog činima.

Van kruga zaštitnih čini, tela desetina najobičnijih demona zasejala su zemlju i čekala da ih sagori dnevna zvezda.

Plameni vojnici prvi su stigli do uzvišice gde su prinčevi čekali. Na doličnoj razdaljini zaplesali su u znak obožavanja i zakričali da izraze odanost.

Još pulsiranja i vojnici se umiriše. Dok se, na poziv utrobničkih prinčeva, demonska vojska okupljala, noć je postala samrtnički tiha. Plameni i šumski demoni stajali su rame uz rame – na rasnu mržnju su zaboravili – a demoni vetra kružili su nebom.

Ne obraćajući pažnju na skupinu, demoni uma motrili su dole na ravnicu, a lobanje su im pulsirale. Časak kasnije, jedan baci pogled ka podražavaocu kako bi mu saopštio svoje želje, i tkivo stvorenja poče da se topi i nadima, poprimajući obličje ogromnog kamenog demona. Okupljeni prosti vojnici ćutke su pošli za njim nizbrdo.

Na uzvišici, dva princa i preostali podražavalac su čekali. I posmatrali.

Kada su prišli logoru, i dalje pod velom tame, podražavalac je usporio i mahnuo plamenim vojnicima da pođu napred.

Plameni vojnici, najmanji i najslabiji među utrobnicima, od unutrašnjeg ognja su blistali oko usta i očiju. Stražari su ih odmah opazili, ali vojnici su bili brzi, i pre nego što su stražari stigli da dignu uzbunu, nasrnuli su na zaštitne čini, bljujući vatru.

Oganj iz usta cvrčao im je gde bi taknuo zaštitne čini, ali po naređenju umnih demona, plameni vojnici su se umesto toga usredsredili na sneg nagomilan oko logora i dah im ga je istog časa pretvarao u vrelu paru. Bezbedni iza zaštitnih čini, stražari su bili nepovređeni; ipak, vruća, gusta magla koja se nadigla zagađivala je vazduh čak i kroz velove i štipala ih za oči.

Jedan stražar potrčao je kroz logor, zvoneći velikim zvonom. Za to vreme drugi su neustrašivo sunuli kroz odbojni krug da kopljima sa zaštitnim simbolima proburaze najbliže plamene demone. Oružje je probijalo oštru, ispreklapanu krljušt, a čini su se iskrile.

Ostali demonski vojnici napali su s boka, ali u borbi su stražari jedni druge složno zaklanjali štitovima sa zaštitnim činima. Logorom se orilo još vike; i drugi ratnici jurnuli su da se pridruže bici.

Ipak, pod velom magle i tame, podražavaočeva vojska je napredovala. Jednog trena stražari su vikali pobedonosno, a već sledećeg zaprepašćeno kada su se demoni počeli pomaljati iz izmaglice.

Podražavalac je lako savladao prvog čoveka na kog je naišao – potpleo ga je teškim repom, i dok je ovaj padao, zgrabio ga za jednu uzmlataralu nogu. Nesrećni ratnik polete uvis i kičma mu puče poput biča. Zlosrećnike koji su se potom susreli s podražavaocem oborilo je telo palog sadruga.

Ostali demonski vojnici manje ili više uspešno su pratili njegov primer. Brzo su savladali ono malo stražara, ali mnogi vojnici oklevali su da iskoriste tu prednost i traćili su dragoceno vreme na rastrzanje mrtvih tela umesto da se pripremaju za sledeći nalet ratnika.

Sve više ljudi pod velovima kuljalo je iz logora, pa brzo stalo u bojne redove i ubijalo s glatkom i nemilosrdnom delotvornošću. Iznova i iznova, u tami su bleskale čini na oružju i štitovima.

Na uzvišici su demoni uma ravnodušno posmatrali bitku i nisu pokazivali ama baš nikakvu brigu za proste vojnike koji su padali pod neprijateljskim kopljima. Lobanja jednog zapulsirala je dok je slao naređenje podražavaocu na bojnem polju.

Istog trena podražavalac je zavitlao telo na jedan od zaštitnih stubova oko logora, razmrskao ga i načinio prodor. Gore na uzvisini opet je nešto zapulsiralo i drugi utrobnici napustiše bitku s ratnicima i kroz procep pokuljaše u neprijateljski logor.

Dok su plameni vojnici jurcali naokolo, preneraženi ratnici osvrnuli su se i opazili kako šatori plamte, a potom su, kada su se krupniji utrobnici probili kroz ugljenisane i oprljene unutrašnje čini, začuli vrisku žena i dece.

Ratnici zavikaše i jurnuše ka svojim voljenima; svakog privida reda nestade. Za nekoliko trenutaka, čvrste, nepobedive jedinice rasule su se na hiljade pojedinačnih stvorenja, jedva nešto boljih od lovine.

Činilo se da će utrobnici spaliti logor i spravniti ga sa zemljom, ali potom se iz središnjeg paviljona pojavi jedna prilika. Bio je odeven u crno, kao i ratnici, ali veo, turban i odora, koju je nosio preko odeće, bili su mu savršeno beli. Na čelu je nosio zlatni obruč, a u ruci ogromno koplje od blistavog metala. Na ovaj prizor utrobnički prinčevi zasiktaše.

Dok se čovek približavao, začuli su se povici. Demoni uma prezrivo su se kezili na primitivno roktanje i kevtanje, koje je predstavljalo sporazumevanje između ljudi, ali značenje je bilo jasno. Ostali su bili najprostiji vojnici. Ovaj im je bio um.

Pod gvozdenom rukom pridošlice, ratnici su se setili svojih stalaža i ponovo uspostavili nekadašnji sklad. Jedna jedinica odvojila se da zatvori prodor u spoljašnjem krugu. Druge dve borile su se protiv požara. Treća je bespomoćne sprovodila na sigurno.

Preostali slobodni ratnici su pročešljavali logor i demonski vojnici im se nisu mogli dugo opirati. Za nekoliko minuta po logoru je bilo rasuto onoliko utrobničkih leševa koliko i po polju oko njega. Podražavalac, još prurušen kao kameni demon, uskoro je bio jedini preostali utrobnik – isuviše hitar da bi ga pogodili kopljem, ali nesposoban da se probije kroza zid od štitova a da ne razotkrije svoju pravu prirodu.

Sa uzvišice dopre pulsiranje i podražavalac nestade u senkama, postade bestelesan i iscuri iz logora kroz malecnu rupu u činima. Neprijatelji su ga još tražili kada se podražavalac vratio do gospodara.

Nekoliko minuta dva vižljasta utrobnika stajala su na uzvišici, a između njih su prolazila nečujna strujanja. Potom, kao jedan, utrobnički prinčevi okrenuše oči ka severu, gde se po pričama nalazio drugi ljudski um.

Jedan umni demon okrenu se svom podražavaocu, koji je u obličju divovskog demona vetra klečao malo podalje od njih, i pope mu se uz pruženo krilo. Kada je ovaj nestao u noći, preostali umni demon osvrnu se prema neprijateljskom logoru, koji je tinjao.

PRVI DEO

POBEDA BEZ ČASTI

Prvo poglavlje: Utvrda Rajzon

333. P. P. ZIMA

Zid Utvrde Rajzon bio je smejurija. Zidine čitavog grada, jedva nešto više od tri metra, bile su bednije i od najmanje palate *damadžija*. Osmatračima nisu trebale čak ni čelikom okovane merdevine; većinom bi samo skočili, uhvatili se za ispus tog zidića i prebacili se preko njega.

„Tako slab i aljkav narod i zaslužuje da ga osvoje“, reče Hasik. Džardir frknu, ali ne reče ništa.

Prethodnica Džardirovih elitnih ratnika došla je pod velom tame; hiljadu stopala u sandalama škripotalo je po jalovim, zavejanim poljima oko grada. Dok su mekušci iz zelenpredela drhtali iza zidova, Krazijci su se, kako bi stekli prednost, hrabro suočili s demonskom noći. Čak su i utrobnici zaobilazili toliko svetih ratnika u pokretu.

Okupili su se ispred grada, ali ratnici pod velovima nisu istog časa napali. Ljudi ne napadaju druge ljude u noći. Kada je svetlost zore počela da ispunjava nebo, spustili su velove kako bi im neprijatelji videli lica.

Začulo se nešto malo stenjanja dok su osmatrači savladavali ljude u stražari, a potom škripa kada su se kapije grada širom

otvorile da propuste Džardirove ratnike. Uz riku, šest hiljada ratnika *dal'Sarama* pokulja u grad.

Pre nego što su Rajzonjani i shvatili šta se događa, Krazijci se behu oborili na njih, nogama su razvaljivali vrata, izvlačili muškarce iz kreveta i gole ih bacali u sneg.

S naizgled beskrajinim obradivim zemljištem, Utvrda Rajzon imala je daleko više stanovnika od Krazije, ali Rajzonjani nisu bili ratnici i padali su pred Džardirovim dobro uvežbanim bojnim redovima kao trava pred kosom. Ko se otimao, zadobio bi iskidane mišiće i prelome. Ko se borio, ginuo je.

Džardir je sve ovo posmatrao s velikom tugom. Svaki muškarac kog bi osakatili ili ubili bio je još jedan koji neće zadobiti slavu u Šarak kau, Velikom ratu, ali bilo je to nužno zlo. Nije mogao uobličiti severnjake u oružje protiv demonskog soja a da ih prvo ne prekali kao što kovačev čekić kali vrh koplja.

Žene su vrištale dok su ih Džardirovi ljudi kalili na drugi način. Još jedno nužno zlo. Šarak ka je na pragu, a sledeće pokolenje ratnika mora iznići iz semena muškaraca, ne kukavica.

Posle nekog vremena Džardirov sin Džajan, koplja crvenog od krvi, u snegu pred njim pao je na jedno koleno. „Oče, središnji grad je naš“, reče Džajan.

Džardir klimnu glavom. „Ako smo zavladaali središnjim gradom, zavladaali smo celom ravnicom.“

Prvi put u ulozi zapovednika, Džajan se dobro pokazao. Da su se borili protiv demona, Džardir bi sam predvodio napad, ali Kadžijevo koplje nije hteo da okalja ljudskom krvlju. Džajan je bio mlad za kapetansku belinu, ali bio je Džardirov prvenac, krv samog Izbavitelja. Bio je snažan, otporan na bol, i ratnici i sveštenici su ga sa strahopoštovanjem zaobilazili.

„Mnogi su pobegli“, dodade Asom, koji se promolio iza bratovljevih leđa. „Upozoriće zaseoke, a odatle će se takođe razbežati kako bi umakli od evedžanskog zakona, koji pruža očišćenje.“

Džardir ga pogleda. Asom je bio godinu dana mlađi od brata, sitniji i vitkiji. Bez oklopa ili oružja, bio je odeven u *damaske* bele haljine, ali Džardira nije mogao prevariti. Mlađi sin mu je verovatno častoljubiviji i opasniji od starijeg, a obojica daleko više od desetina mlađe braće.

„Mogu da umaknu zasad“, kaza Džardir, „ali ostavljaju zalihe hrane i beže u onaj meki led koji zimi prekriva zelenpredele. Slabi će pomreti i uštedeti nam trud – nećemo morati da ih pobijemo – a oni snažniji će s vremenom potpasti pod moj jaram. Sinovi moji, dobro ste se pokazali. Džajane, pošalji nekoga da nađe građevine pogodne za zatvorenike pre nego što pomru od hladnoće. Odvojite dečake za *hanu paš*. Ako uspemo batinama da isteramo iz njih severnjačku mekušnost, možda neki mogu da se uzdignu više od očeva. Snažne muškarce koristićemo kao meso u bici, a slabi će biti robovi. Sve žene u plodnim godinama mogu da služe za razmnožavanje.“

Džajan se lupi pesnicom po grudima i klimnu glavom.

„Asume, daj ostalim *damama* znak da počnu“, reče Džardir i Asom se pokloni.

Džardir je posmatrao u belo odevenog sina, koji je krupnim koracima odlazio da ga poslušaju. Sveštenici će među *činovima* širiti reč Everamovu, a onima koji je ne prime k srcu moraće da je sabiju niz grlo.

Nužno zlo.

Tog popodneva Džardir je koračao po debelim tepisima u konaku koji je uzeo za svoju rajzonsku palatu. U poređenju s njegovim palatama u Kraziji mesto je bilo bedno, ali posle višemesečnog spavanja pod šatorom nakon odlaska iz Pustinjskog Koplja, i taj tračak civilizacije bio je dobrodošao.

Desnom rukom Džardir je stiskao Kadžijevo koplje i oslanjao se na njega kao o štap. Nije mu trebao oslonac, razume se, ali drevno oružje omogućilo mu je da se uzdigne do moći i nikad mu nije bilo daleko od ruke. Sa svakim korakom, drška bi kucnula po tepihu.

„Aban kasni“, reče Džardir. „Premda putuje sa ženama tek kad svane, trebalo je do sada da stigne.“

„Oče, nikad neću razumeti zašto podnosiš prisustvo tog *hafita*“, reče Asom. „Tog svinjoždera trebalo bi pogubiti što je samo podigao glavu da pogleda u tebe, a ipak slušaš njegove savete kao da ti je jednak na dvoru.“

„Sam Kadži zadavao je *hafitima* pogodne zadatke“, reče Džardir. „Aban o zelenpredelima zna najviše od svih, i mudar vođa mora to znanje iskoristiti.“

„Šta tu ima da se zna?“, reče Džajan. „Svi u zelenpredelima su kukavice i slabići, ništa bolji od samih *hafita*. Nisu vredni ni da se bore kao robovi i potrošno meso.“

„Nemoj tako ishitreno tvrditi da znaš sve što treba znati“, kaza Džardir. „Samo Everam zna sve. Evedža nam govori da treba poznavati neprijatelje, a mi o severu znamo veoma malo. Ako treba da ih povedem u Veliki rat, ne mogu samo da ih ubijam, samo da ih nadvladam, već i nešto više. Moram ih *rozumeti*. A ako niko iz zelenpredela nije ništa bolji od *hafita*, ko će mi onda objasniti njihova srca bolje od samog *hafita*?“

Utom se začu kucanje i u prostoriju uhrama Aban. Kao i uvek, debeli trgovac je bio odeven u raskošnu žensku svilu i krzno – razmetljivo ruho, koje kao da je namerno nosio kako bi uvredio stroge i asketski nastrojene *dame* i *dal'Sarame*.

Stražari su mu se rugali i gurali ga u prolazu, ali znali su da Abanu ne smeju uskratiti ulazak. Ma šta sami osećali u vezi s tim, ako bi zaustavili Abana, možda bi izazvali Džardirov gnev, a to niko nije želeo.

Dok je prilazio Džardirovom prestolu, sakati *hafit* mnogo se oslanjao na štap, a uprkos hladnoći na njegovom rumenom, testolikom licu bilo je graški znoja. Džardir ga je gledao s gađenjem. Očito donosi važne vesti, ali Aban je stajao i brektao u pokušaju da povrati dah – umesto da ih prenese.

„Šta je?“, obrecnu se Džardir kada ga je izdalo strpljenje.

„Moraš nešto da preduzmeš!“, produhta Aban. „Spaljuju ambare!“

„Molim?“, zapita Džardir oštro, skoči na noge, dohvati Abana za ruku i tako jako stisnu da *hafit* vrisnu od bola. „Gde?“

„U severnoj četvrti“, reče Aban. „S vrata se vidi dim.“

Džardir izjuri na prednje stepenice i istog časa opazi stub dima. Okrenu se Džajanu. „Kreći“, proşišta. „Hoću da se vatre pogase a da mi se krivci dovedu ovamo.“

Džajan klimnu glavom i iščeznu prema ulici, a uvežbani ratnici pokuljaše za njim kao ptice u formaciji. Džardir se okrenu natrag Abanu.

„Trebaće ti to žito ako hoćeš da prehraniš ljude ove zime“, reče Aban. „Svako zrno. Svaka mrva. Upozorio sam te.“

Asom sunu napred, ščepa Abana za ručni zglob i zavrnu mu ga na leđa. Aban vrisnu. „Nećeš se tim tonom obraćati Šar'Dami Kau!“, zareža Asom.

„Dosta“, reče Džardir.

Čim ga je Asom pustio, Aban pade na kolena, spusti ruke na stepenice i pritisnu čelo među njih. „Deset hiljada puta oprosti, Izbavitelju“, reče.

„Čuo sam tvoj kukavički savet o napredovanju po severnjačkoj zimi“, reče Džardir dok je Aban cvileo na zemlji. „Ali neću odlagati Everamov posao zarad ove“, on šutnu sneg na stepenicama, „pustinjske oluje od leda. Ako nam zatreba hrana, oduzećemo je od činova iz okoline, koji žive u izobilju.“

„Naravno, Šar'Damo Ka“, obrati se Aban podu.

„*Hafite*, trebalo ti je zaista previše vremena da stigneš. Idi, ispitaj druge trgovce i nađi mi vođe ovih ljudi.“

„*Dame* će narediti moju smrt onog časka kad izdam naređenje, pa makar i u tvoje ime, veliki Šar'Damo Ka“, reče Aban.

Bila je to potpuna istina. Po zakonima Evedže, svaki *hafit* koji se usudi da izda naređenje ima se na licu mesta pogubiti, a mnogi su zavideli Abanu na položaju u Džardirovom savetu i rado bi ga se rešili.

„Poslaću Asoma s tobom“, kaza Džardir. „Čak ni najzatucaniji sveštenik tada te neće ništa pitati.“

Kada Asom pođe napred, Aban preblede, ali klimnu glavom. „Kako Šar'Dama Ka naredi.“

Drugo poglavlje: Aban

305–308. P. P.

Džardir je imao devet godina kada su ga *dal'Sarami* oduzeli od majke. Bio je mlad, čak i za krazijske pojmove, ali pleme Kadžija te godine beše izgubilo mnogo ratnika i morali su da ojačaju svoje redove za slučaj da neko drugo pleme pokuša da im preotme položaj.

Džardir, tri mlađe sestre i majka Kadživa delili su jednu sobu u nekoj udžerici pored usahlog bunara. Njegov otac Hoškamin beše poginuo tri godine ranije u bici s plemenom Madža, koje im je napalo bunare. Prema običajima, neki sadrug palog ratnika oženio bi se njegovim udovicama i starao mu se za decu, ali Kadživa je rodila tri ćerke zaredom – zloslutno znamenje – te niko nije hteo da je primi u domaćinstvo. Živeli su od nešto malo hrane koju bi im udelio mesni *dama*, i premda nisu posedovali ništa, imali su barem jedni druge.

„Amane asu Hoškamine am'Džardire am'Kadži“, rekao je Keran, nastavnik strojeve obuke, „poći ćeš s nama u Kadžišaraj da nađeš svoj *hanu paš*, stazu koju ti je namenio Everam.“ Stajao je na vratima s nastavnikom Kavalom; oba ratnika bila su visoka i zlokobna, u crnim odorama i s crvenim nastavničkim velovima. Ravnodušno su posmatrali kako majka grli Džardira i plače.

„Amane, sad ti moraš da budeš muško u porodici“, rekla mu je Kadživa, „radi mene i sestara. Nikog drugog nemamo.“

„Hoću, majko“, obećao je Džardir. „Postaću veliki ratnik i sagrađiću vam palatu.“

„U to ne sumnjam“, rekla je Kadživa. „Rekli su da sam ukleta jer sam posle tebe rodila tri devojčice, ali ja kažem da je Everam našu porodicu blagoslovio sinom tako velikim da mu nisu trebala braća.“ Čvrsto ga je grlila i suzama mu kvasila obraze.

„Dosta je bilo cmizdrenja“, rekao je nastavnik obuke Kaval, uhvatio Džardira za ruku i odvuкао ga. Džardirove sestrice piljile su dok su ga odvodili iz stančića.

„Uvek je ovako“, kaza Keran. „Majke nikad ne mogu da se pomire s tim.“

„Nema muškarca koji bi brinuo o njoj“, odgovori Džardir.

„Mali, niko ti nije dozvolio da progovoriš“, zaštekta Kaval i jako ga ćušnu u potiljak. Džardir stegnu zube da ne krikne od bola kada je kolonom udario u ulicu od kamena pešćara. Srce je urlalo na njega da uzvрати udarac, ali suzdržavao se. Ma koliko Kadžijima trebali ratnici, *dal'Šarami* bi ga zbog takve uvrede ubili ne razmišljajući više nego čovek pre nego što sandalom zgnječi škorpiona.

„Svaki muškarac u Kraziji stara se o njoj“, reče Keran i trznu glavom natrag ka vratima, „i noću proliva krv da je zaštiti, a ona jeca za jednim ovakvim bednikom od sina.“

Skrenuli su niz ulicu prema velikom bazaru. Džardir je dobro znao put, jer često je išao na pijacu iako nije imao novca. Mešavina začinskih mirisa i parfema bila je opojna, ali on je voleo da pilji u koplja i opaka zakrivljena sečiva na oružarskim tezgama. Ponekad se tukao sa ostalim dečacima i pripremao se za dan kada će postati ratnik.

Dal'Šarami su retko zalazili na bazar; takva mesta bila su im ispod časti. Žene, deca i *hafiti* trkom su se sklanjali nastavnicima obuke s puta. Džardir je pažljivo posmatrao ratnike i trudio se da podražava njihovo držanje što je bolje mogao.

Jednog dana, mislio se, *neko će se i meni trkom sklanjati s puta.*

Kaval je proverio kredom ispisanu tablu i pogledao u veliki šator s kog su se vijorile šarene zastave. „To je to mesto“, kaza i

Keran nešto progunda. Podigli su šatorsko krilo i ušli i ne trudeći se da se najave, a Džardir pođe za njima.

Unutrašnjost šatora mirisala je na tamjan i bila je zastrta raskošnim ćilimima, puna gomila svilenih jastuka, redova povešanih tapiserija, oslikane grnčarije i ostalih dragocenosti. Džardir je prešao prstom po bali svile i stresao se od glatkoće.

Majka i sestre treba da mi nose takvu odeću, pomisli. Pogledao je u sopstvene svetlosmeđe pantalone i prsluk, štokave i iscepane, i čeznuo za danom kada će smeti da odene ratničku crninu.

Kada opazi nastavnike strojeve obuke, žena za tezgom vrisnu, a Džardir pogleda naviše u nju baš dok je navlačila veo.

„Omara vah’Haman vah’Kadži?“, upita Keran. Žena klimnu glavom, očiju razrogačenih od straha.

„Došli smo po tvog sina Abana“, reče Keran.

„Nije ovde“, kaza Omara, ali oči i ruke – jedini delovi tela koji su joj se videli ispod debele crne tkanine – drhtali su. „Jutros sam ga poslala da isporuči robu.“

„Pretraži stražnji deo“, reče Keran Kavalu. Nastavnik obuke klimnu glavom i krenu prema šatorskom krilu iza tezge, koje je delilo zadnji deo od glavnog.

„Ne, molim vas!“, viknu Omara i prepreči mu put. Kaval nije obraćao pažnju na nju; gurnuo ju je u stranu i iščezao pozadi. Usledilo je još dreke, i časak kasnije nastavnik obuke ponovo se pojavio, stiskajući ruku dečaka u svetlosmeđem jeleku i čakširama, s kapom na glavi – premda su bili od mnogo finije tkanine nego Džardirovi. Bio je možda godinu ili dve stariji od Džardira, zdepast i lepo uhranjen. Nekoliko starijih devojčica pošlo je napolje za njim, dve u smeđem i još tri u crnom, s maramama na glavama i nepokrivenim licima neudatih žena.

„Abane am’Hamane am’Kadži“, reče Keran, „poći ćeš s nama u Kadžišaraj da pronađeš svoj *hanu paš*, stazu koju ti je Everam namenio.“ Na ove reči dečak uzdrhta.

Omara zakuka, zgrabi sina i pokuša da ga povuče nazad. „Molim vas! Premlad je! Još godinu dana, preklinjem vas!“

„Čuti, ženo“, reče Kaval i gurnu je na pod. „Dečak je i ovako prestar i predebeo. Ako ti ga ostavimo još dan, završiće kao *hafit* baš kao i otac.“

„Ženo, budi ponosna“, kaza joj Keran. „Tvom sinu pruža se prilika da se izdigne iznad očevoeg položaja i služi Everamu i Kadžijima.“

Omara je stezala pesnice, ali je ostala gde je pala, pognute glave, i tiho jecala. Nijedna žena ne bi se usudila da se usprotivi nekom *dal'Saramu*. Abanove sestre su je grlile i delile njenu tugu. Aban posegnu prema njima, ali Kaval ga cimnu natrag. Dok su ga izvlačili iz šatora, dečak je plakao i zapomagao. Čak i nakon što je teško šatorsko krilo palo, a njih okružila pijačna larma, Džardir je čuo ženski plač.

Dok su ih vodili prema polju za obuku, ratnici mahom nisu obraćali pažnju na dečake, koji su se vukli za njima. Aban se usput i dalje tresao i jecao.

„Zašto plačeš?“, upita ga Džardir. „Put pred nama blista od slave.“

„Ne želim da budem ratnik“, reče Aban. „Ne želim da poginem.“

Džardir slegnu ramenima. „Možda te pozovu da postaneš *dama*.“

Aban se strese. „To bi bilo još gore. Jedan *dama* ubio mi je oca.“

„Zašto?“, upita Džardir.

„Otac mu je slučajno prosuo mastilo na odoru“, odgovori Aban.

„*Dama* ga je ubio samo zbog toga?“, zapita Džardir.

Aban zaklima glavom i nove suze navreše mu na oči. „Tog časa je slomio očev vrat. Desilo se tako brzo... pružio je ruku, nešto je puklo i otac je već padao.“ Proguta veliku knedlu. „Sad sam ostao samo ja, kao muško, da vodim računa o majci i sestrama.“

Džardir ga uhvati za ruku. „I meni je otac mrtav, a kažu da mi je majka ukleta jer je rodila tri ćerke zaredom. Ali mi smo kadžijski muškarci. Možemo da nadmašimo očeve i povratimo čast svojim ženama.“

„Ali ja se plašim“, zašmrca Aban.

„I ja, pomalo“, priznade Džardir i pognu glavu. Časak kasnije se razvedri. „Da sklopimo dogovor.“

Aban, koji je odrastao usred nemilosrdnog bazarskog poslovanja, sumnjičavo ga pogleda. „Kakav dogovor?“

„Pomoći ćemo jedan drugom da prođemo *hanu paš*“, reče Džardir. „Ako posrneš, uhvatiću te, a ako ja padnem, ti ćeš mi“, on se podrugljivo iskezi i pljesnu Abana po stomaku, „ublažiti pad.“

Aban jauknu i uhvati se za stomak, ali nije se žalio, već je u čudu pogledao Džardira. „Ozbiljno?“ upita i obrisa oči nadlanicom.

Džardir klimnu glavom. Išli su prema hladu bazarskih nadstrešnica, ali on ščepa Abana za ruku i izvuče ga na sunce. „Kunem se Everamovom svetlošću.“

Aban se široko osmehnu. „A ja se kunem draguljnom krunom Kadžijevom.“

„Brže!“ podviknu Kaval i oni pojuriše za njim, ali se Aban sada kretao samopouzdan.

Dok su prolazili pored velikog hrama Šarik Hore, nastavnik strojeve obuke crtao je po vazduhu zaštitne čini i mumlao molitve Everamu, Tvorcu. Iza Šarik Hore ležalo je polje za obuku; Džardir i Aban pokušavali su da gledaju na sve strane istovremeno i upijali su prizor ratnika usred vežbi. Neki su radili sa štitom i kopljem ili mrežom, dok su drugi marširali ili išli trčecim korakom u gusto zbijenim redovima. Osmatrači su bez ikakvog oslonca stajali na najvišim prečkama merdevina i vežbali ravnotežu. Još više *dal'Sarama* kovalo je vrhove kopalja i crtalo zaštitne čini na štitovima ili vežbalo *šarasak*, borbu bez oružja.

Oko polja za vežbu bilo je dvanaest šaraja ili škola, po jedan za svako pleme. Džardir i Aban pripadali su Kadžijima, pa su ih stoga odveli u Kadžišaraj. Ovde će otpočeti *hanu paš* i završiti ga kao *dame*, *dal'Sarami* ili *hafiti*.

„Kadžišaraj je toliko veći od ostalih“, reče Aban, zagledan u veliku šatru. „Samo je Madžašaraj uopšte i blizu.“

„Naravno“, reče Kaval. „Zar si mislio da nam se pleme za džabe zove Kadži, po Šar'Dami Kau, Izbavitelju? Mi smo porod njegovih hiljadu žena, krv njegove krvi. Madže su“, frknu on, „samo krv slabića koji je vladao nakon što je Šar'Dama Ka otišao sa ovog sveta. Ostala plemena niža su od nas na svaki način. Nikad to ne zaboravite.“

Odveli su ih pod šatru i dali im bidoe – obične bele pregače – a svetlosmeđu odeću odneli su im da se spali. Sada su bili *naj'Sarami*; ne ratnici, ali ni dečaci.

„Mali, mesec dana kaše i teških vežbi sagoreće ti to salo“, rekao je Kaval kada je Aban skinuo košulju. Nastavnik strojeve obuke s gađenjem ga je udario pesnicom u okruglasti stomak. Aban se

presamitio od udarca, ali Džardir ga je uhvatio pre nego što je pao, i pridržavao ga dok nije povratio dah. Kad su završili s presvlačenjem, nastavnici su ih odveli u kasarnu.

„Sveža krv!“ viknu Keran dok su ih gurali u veliku, nenamještenu prostoriju punu drugih *naj’Šarama*. „Aman asu Hoškamin am’Džardir am’Kadži i Aban am’Haman am’Kadži! Sada su vam to braća.“

Aban pocrvene i Džardir je istog časa znao zašto, kao i svaki drugi prisutan dečak. Time što je izostavio očevo ime, Keran je praktično obznanio kako je Abanov otac bio *hafit* – pripadnik najniže, najprezrenije kaste u krazijskom društvu. *Hafiti* su bili kukavice i slabići, muškarci koji nisu uspjeli da izdrže na ratničkom putu.

„Ha! Dovodiš nam debelog svinjožderskog sina i žgoljavog pacova!“ viknu najveći među *naj’Šaramima*. „Baci ih nazad u vodu!“ Svi ostali dečaci se zasmijaše.

Nastavnik Keran zareža i tresnu dečaka pesnicom u lice. Ovaj udari o kameni pod i ispljunu baricu krvi. Sav smeh zamre.

„Rugaj se kad izgubiš bido, Hasiče“, reče Keran. „Do tada ste svi žgoljavi, svinjožderski, *hafitski* pacovi.“ S tim rečima on i Kaval okrenuše se na peti i krupnim koracima izađoše napolje.

„Pacovi, platite za ovo danas“, reče Hasik, a poslednja reč završi se nekakvim čudnim zviždukom. On istrgnu raskliman zub iz usta i baci ga na Abana, koji se trže kada ga ovaj pogodi. Džardir kroči ispred njega i zareža, ali Hasik i njegovi drugari već su se bili okrenuli na drugu stranu.

Uskoro po dolasku, dali su mu činije i izneli kazan kaše. Izgladneo, Džardir je pošao pravo ka loncu, a Aban je požurio još više, ali jedan stariji dečak prepreči im put. „Mislite da vi jedete pre mene?“, zapita oštro. Gurnuo je Džardira na Abana i obojica padoše na pod.

„Ustajte ako nameravate da jedete“, reče nastavnik obuke koji je doneo kašu. „Dečaci na kraju reda ostaju gladni.“

Aban kriknu i oni se uskobeljaše na noge. Većina dečaka se već beše postrojila, mahom po veličini i snazi, s Hasikom sasvim na čelu. Na kraju reda najmanji dečaci žestoko su se tukli da izbegnu mesto na samom začelju.

„Šta ćemo da radimo?“, zapita Aban.

„Idemo u onaj red“, reče Džardir, ščepa Abana za ruku i odvuče ga ka sredini stroja, gde je dobro uhranjeni Aban još nadmašivao dečake težinom. „Moj otac je govorio kako je gore pokazivati slabost nego je osećati.“

„Ali je ne umem da se bijem!“, pobuni se Aban i uzdrhta.

„Sad ćeš naučiti“, kaza Džardir. „Kad oborim nekoga, padni na njega svom težinom.“

„To mogu“, pristade Aban. Džardir ga povede pravo prema dečaku, koji zarezava u izazov. Isprsi se i okrenu se ka Abanu – krupnijem.

„Novi pacovi nazad na kraj reda!“, zarezava.

Džardir ne reče ništa, tresnu dečaka pesnicom u stomak i poče da mu šutira kolena. Kad je ovaj pao, na red je došao Aban, koji se sruči na dečaka kao stub od peščara. Dok je Aban ustao, Džardir već beše zauzeo dečakovo mesto u redu. Prostrelio je pogledom one iza sebe, te oni i Abanu načiniše mesta.

Za nagradu, po jedna jedina kutlača kaše šljusnu im u činiji. „I to je to?“, upita Aban zaprepašćeno. Poslužitelj ga mrko pogleda i Džardir ga užurbano odgura odatle. Stariji dečaci već su zauzeli čoškove, pa se oni povukoše do jednog zida.

„Umreću od gladi“, reče Aban, koji je mućkao vodenastu kašu u činiji.

„Svejedno smo prošli bolje od nekih“, reče Džardir i pokaza na dvojicu dečaka u modricama koji nisu imali ama baš ništa za jelo. „Uzmi malo od mene“, dodade kad se Aban ne razvedri. „Ja kod kuće nikad i ne dobijam mnogo više.“

Spavali su na podu kasarne načinjenom od peščara, a od hladnoće štitila ih je samo tanka ćebad. Džardir, navikao da se greje uz majku i sestru, ugnezdio se uz Abanovo toplo, krupno telo. U daljini je začuo Rog šaraka i znao je da je bitka otpočela. Dugo mu je trebalo da zadrema; sanjao je o slavi.

Kada mu je neko prebacio još jedno tanko ćebe preko lica, trgao se iz sna. Žestoko se otimao, ali neko mu je zavrnuo tkaninu na potiljku i čvrsto je držao. Pored sebe je čuo Abanove prigušene krike.

Udarci su kao kiša pljuštali na njega sa svih strana, šutiranje i pesnice izbijali su mu vazduh iz tela i mućkali mu mozak. Džardir je mlatarao rukama i nogama na sve strane, ali iako je nekoliko puta nekoga pogodio, time nije nimalo ublažio napad. Uskoro je malaksalo visio, potpuno oslonjen na čebe koje ga je gušilo.

Kada je pomislio da više ne može da izdrži i da će svakako umreti ne zadobivši ni raj ni slavu, poznat glas reče: „Pacovi, dobro došli u Kadžišaraj.“ Slova „š“ zviždala su kroz rupe od zuba koji su nedostajali Hasiku. Neko pusti čebad i oni padoše na pod.

Ostali dečaci uz smeh su se vratili svojoj čebadi, a Džardir i Aban su se čvrsto sklupčali i jecali u tami.

„Uspravi se“, zašišta Džardir dok su čekali jutarnju smotru.

„Ne mogu“, kukao je Aban. „Nisam ni oka sklopio, boli me svaka koščica.“

„Ne daj da vide“, kaza Džardir. „Moj otac je govorio da najslabija kamila privlači vukove.“

„Meni je moj govorio da se sakrijem dok vukovi ne odu“, odgovori Aban.

„Bez priče!“, zaštekta Kaval. „Bednici kukavni, *dama* dolazi da vas pregleda.“

U prolazu se on i Keran nisu obazirali na njihove posekotine i modrice. Džardirovo levo oko bilo je tako nateklo da se gotovo zatvorilo, ali je nastavnik obuke pomenuo samo Abanovu pogrbljenost. „Uspravi se!“, rekao je Keran, a Kaval je kožnim remenom ošinuo Abana po nogama kako bi podvukao naređenje. Aban je zavrištao od bola i gotovo pao, ali Džardir ga je na vreme uhvatio.

Začulo se podrugljivo kikotanje, i Džardir je zarežao na Hasika, koji se u odgovor samo prezrivo osmehnuo.

Zapravo Džardir nije bio gotovo ništa sigurniji na nogama od Abana, ali je odbijao da to pokaže. Premda mu se vrtelo u glavi i udovi su ga boleli, Džardir je izvio leđa i zdravim okom s pažnjom posmatrao prilazak *dame* Hevata. Nastavnici obuke stupiše u stranu da propuste sveštenika i pokorno se pokloniše.

„Kuku nama ako su kadžijski ratnici, loza Šar’ Dame Kaa, samog Izbavitelja, spali na ovako bednu gomilu.“ *Dama* se prezrivo iskezi